

Analīze par enerģijas cenu pieauguma ietekmi mazinošiem pabalstiem un atbalsta pasākumiem Latvijā

Finanšu ministrija

SATURS

1. Enerģijas cenu pieaugums.....	4
2. Pabalstu apraksts	5
3. Modelis pabalstu analīzei.....	6
4. Rezultāti un to interpretācija	9
5. Modeļa ierobežojumi	13
6. Secinājumi	14
Pielikumi.....	15

VISBIEŽĀK LIETOTIE SAĪSINĀJUMI

CSP	Centrālā statistikas pārvalde
ES	Eiropas Savienība
GMI	Garantētais minimālais ienākums
LV SILC	Ienākumu un dzīves apstākļu apsekojums Latvijā
MSI22	Mājsaimniecības ienākumi 2022. gadā (pēc izdevumiem elektrībai un apkurei)
PVN	Pievienotās vērtības nodoklis
P.nr.x	Pabalsts numur x

1. ENERĢIJAS CENU PIEAUGUMS

Saskaņā ar CSP datiem¹ no 2021. gada vidus Latvijā ir novērojams energoresursu cenu kāpums: elektroenerģijas cenu kāpums vērojams no maija, gāzes un cietā kurināmā – no jūnija, bet siltumenerģijas – no jūlija.

Enerģijas cenu kāpuma galvenais iemesls ir globālā pieprasījuma pieaugums, ko veido atkopšanās pēc COVID-19 pandēmijas². Piedāvājums netika palielināts, neskatoties uz cenas pieaugumu³. Papildus arī laika apstākļi 2020. un 2021. gadā negatīvi ietekmēja cenas – ziema bija aukstāka un vasara karstāka nekā bija gaidīts⁴. Tas palielināja enerģijas patēriņu un 2021. gada 1. oktobrī gāzes uzglabāšanas jauda (*gas storage capacity*) Latvijā bija par 18.84 procentpunktiem mazāka nekā 2020. gada 1. oktobrī (ES tā bija par 19.69 procentpunktiem mazāka)⁵.

Mājsaimniecības un uzņēmumu ienākumi nav atguvuši pēc COVID-19 krīzes, un enerģijas cenu kāpums palēnina ekonomikas atveseļošanos.

¹ Patēriņa cenu indeksi un pārmaiņas grupās un apakšgrupās (ECOICOP) janv. 1996 - marts 2022 (<https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/valsts-ekonomika/paterina-cenas/tabulas/pci020m-paterina-cenu-indeksi-un?themeCode=PC>)

² KOMISIJAS PAZIŅOJUMS TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE EUROPEAN COUNCIL, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS, Briselē, 13.10.2021, (<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/7cb8b459-2c2e-11ec-bd8e-01aa75ed71a1/language-lv/format-PDF/source-237717055>)

³ <https://www.euronews.com/my-europe/2021/10/28/why-europe-s-energy-prices-are-soaring-and-could-get-much-worse>

⁴ <https://www.euronews.com/my-europe/2021/10/28/why-europe-s-energy-prices-are-soaring-and-could-get-much-worse>

⁵ <https://agsi.gie.eu/>

2. PABALSTU APRAKSTS

Ņemot vērā enerģijas cenu pieaugumu, Latvijā tika ieviesti dažādi pabalsti un atbalsta pasākumi.

2021. gadā 1. jūnijā ir pieņemti Ministru kabineta noteikumi Nr. 345 “Aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojuma noteikumi” (stājās spēkā 2021. gada 1. septembrī) un tika ieviests jauns atbalsta instruments. Aizsargātiem lietotājiem (trūcīgas vai maznodrošinātas mājsaimniecības (personas); ģimenes (personas), kuras aprūpē ir bērns ar invaliditāti; personas ar I invaliditātes grupu, vai tās aizgādājis; daudz bērnu ģimenes) samazina elektrības rēķina summu (pirms PVN aprēķina) par atbalsta lielumu (10 *euro* daudz bērnu ģimenēm, pārējiem 5 *euro*). Laikposmā no 2021. gada 1. novembra līdz 2022. gada 31. decembrim atbalsta apjoms tika palielināts par 10 *euro* katrai grupai (P.nr.2). Noteikumi paredz, ka, ja daļa no atbalsta netiek izmantota vienā mēnesī, to var izmantot citā mēnesī līdz kalendāra gada beigām vai pakalpojuma sniedzēja maiņai.

2022. gada 27. janvārī ir pieņemts “Energoresursu cenu ārkārtēja pieauguma samazinājuma pasākumu likums”, ar kuru tiek ieviesti terminēti atbalsta pasākumi (galvenokārt laikposmam no 2022. gada 1. janvāra līdz 2022. gada 30. aprīlim). Tie ir divu veidu atbalsta pasākumi: subsīdijas un īpašie sociālie maksājumi. Subsīdijas izpaužas kā elektroenerģijas sistēmas pakalpojuma (P.nr.1), obligātā iepirkuma un jaudas komponentes (P.nr.3 un P.nr.6), patērētās dabasgāzes (P.nr.4) un centralizētās siltumapgādes (P.nr.5) pakalpojumu maksas samazinājums, kuru apmaksā no valsts budžeta. Īpašie sociālie maksājumi 20 *euro* (P.nr.8) (vecuma, invaliditātes, apgādnieka zaudējuma pensijas saņēmēji, bērna ar invaliditāti kopšanas pabalsta saņēmēji, vai pabalsta personām ar invaliditāti, kurām nepieciešama kopšana) un 50 *euro* (P.nr.9) (par katru bērnu) ir ikmēneša pabalsti (4 mēnešu periodā). Viens no atbalsta pasākumiem ir subsīdijas un īpaša sociāla maksājuma kombinācija – atbalsts pašvaldībām mājokļa pabalsta izmaksu nodrošināšanai, kura mērķis ir kompensēt pašvaldībām papildu izmaksas, kas izriet no GMI sliekšņu koeficienta ieviešanas mājokļa pabalsta aprēķinam (P.nr.7).

3. MODELIS PABALSTU ANALĪZEI

Lai novērtētu pabalstu efektivitāti pēc to ietekmes uz nevienlīdzības līmeni ir izveidots modelis, kas aprēķina koriģēto *Džinī* koeficientu, koriģēto *S80/S20* koeficientu un kopējo labumu, kuru saņem mājsaimniecības (*euro* izteiksmē). Koriģētie *Džinī* un *S80/S20* koeficienti tiek aprēķināti, pamatojoties nevis uz ienākumiem (*disposable income*), bet uz atlikušajiem naudas līdzekļiem pēc elektrības un apkures rēķinu samaksas. Mājsaimniecības kopējais labums matemātiski ir vienāds ar valsts izdevumiem attiecībā uz mājsaimniecībām saistībā ar pabalstiem. Koeficienti ir aprēķināti pabalstiem, to dažādām kombinācijām un ir salīdzināti ar modeļa rezultātiem situācijā, ja nekādi pabalsti nebūtu ieviesti.

Modelī ir izmantoti dati no LV-SILC 2019⁶ un CSP datubāzes (Pielikums 1).

Izmantotie LV-SILC 2019 mēneša dati ietver informāciju par 4978 mājsaimniecībām (reprezentatīvā izlase); katra mājsaimniecības locekļa vecumu, ienākumiem, ienākumu avotiem un ar ienākumu saistītiem izdevumiem (nodokļi).

CSP dati tiek izmantoti, lai formulētu pieņēmumus par mājsaimniecības patēriņa īpašībām, izdevumu īpašībām un inflāciju. CSP dati sniedz informāciju par mājsaimniecību grupām vai par visu populāciju. CSP dati par mājsaimniecībām ir pieejami sadalījumā pēc kvintīļu grupām un atkarībā no mājsaimniecības sastāva (pieaugušo un bērnu skaits).

Analīzes nolūkos LV-SILC 2019 dati par mājsaimniecībām tika sadalīti pēc kvintīļu grupām (1-5) atkarībā no “mājsaimniecības ienākumiem uz vienu locekli 2019. gadā”. Atkarībā no mājsaimniecības sastāva ir piešķirta viena no grupām:

- 1 personas (līdz 64 gadu vecumam) mājsaimniecības;
- 1 personas (65 gadi un vairāk) mājsaimniecības;
- 1 pieaugušais ar bērniem;
- 2 pieaugušie (abi jaunāki par 65 gadiem) bez apgādībā esošiem bērniem;
- 2 pieaugušie (vismaz viens 65 gadi un vecāks) bez apgādībā esošiem bērniem;
- 2 pieaugušie, 1 apgādībā esošs bērns;
- 2 pieaugušie, 2 apgādībā esoši bērni;
- 2 pieaugušie, 3 un vairāk apgādībā esoši bērni;
- 3 vai vairāk pieaugušie;
- 3 vai vairāk pieaugušie ar apgādībā esošiem bērniem.

Modelī ir pieņemts, ka bērni ir visas personas vecumā:

- līdz 18 gadiem mājsaimniecības grupas piešķiršanas procesā; daudzbērnu ģimenes statusam un ģimenes pabalsta aprēķinā;
- līdz 24 gadiem pabalsta par bērniem (50 *euro* par katru bērnu) aprēķinā.

Ar modeļa palīdzību ir analizēti deviņi pabalsti:

⁶ EUROMOD datu kopums LV_2019_a1, ko ietver EU-SILC dati, saskaņā ar CSP atļauju datu izmantošanai.

Pabalsts nr. 1: elektroenerģijas sistēmas pakalpojuma maksas samazinājums⁷;
Pabalsts nr. 2: papildu 10 *euro* elektrības rēķinu apmaksai aizsargātiem lietotājiem⁸;
Pabalsts nr. 3: obligātā iepirkuma un jaudas komponentes maksas samazinājums līdz 7,55 *euro* par megavatstundu visa 2022. gada laikā⁹;
Pabalsts nr. 4: (regresīvs) patērētas dabasgāzes maksas samazinājums¹⁰;
Pabalsts nr. 5: centralizētās siltumapgādes pakalpojumu maksas samazinājums¹¹;
Pabalsts nr. 6: obligātā iepirkuma un jaudas komponentes maksas samazinājums līdz 0 *euro* par 2022. gada pirmajiem četriem mēnešiem¹²;
Pabalsts nr. 7: GMI koeficienta ieviešana mājokļa pabalsta aprēķinā¹³;
Pabalsts nr. 8: sociālais maksājums 20 *euro* mēnesī pensijas un invaliditātes pabalsta saņēmējiem¹⁴;
Pabalsts nr. 9: sociālais maksājums 50 *euro* mēnesī par katru bērnu¹⁵.

Pabalstu ietekmes analīzes nolūkā katrai mājsaimniecībai ir aprēķināts tās naudas līdzekļu atlikums 2022. gadā pēc izdevumiem elektrībai un apkurei (Pielikums 2; Formula 1; MSI22). Koriģēto nevienlīdzības koeficientu (*Džinī* un S80/S20) aprēķinā mājsaimniecības ir sarindotas pēc to naudas līdzekļu atlikuma 2022. gadā uz vienu locekli pēc izdevumiem elektrībai un apkurei, kas ir aprēķināts kā MSI22 dalīts ar mājsaimniecības locekļu skaitu.

“Bāzes scenārijs” ir modelēta situācija uz 2022. gada februāri, ja nebūtu ieviesti atbalsta pasākumi sakarā ar enerģijas cenu kāpumu. Aizsargātie lietotāji saņem atbalstu saskaņā ar “Aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojuma noteikumiem” (spēkā no 2021. gadā 1. septembra), mājokļa pabalstam netiek piemērots GMI koeficients.

“Bāzes scenārijs (uz 05.2021)” ir modelēta situācija uz 2021. gada maiju bez enerģijas cenas kāpuma, bez “Aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojuma noteikumiem” un mājokļa pabalstam netiek piemērots GMI koeficients.

Mājsaimniecības kopējais labums no pabalstiem ir starpība starp kopējiem mājsaimniecības naudas līdzekļiem 2022. gadā (pēc izdevumiem elektrībai un apkurei) konkrētā scenārijā un bāzes scenārijā.

Korekcija uz populāciju ir veikta ar pieņēmumu, ka izlasē proporcijas ir vienādas ar proporcijām kopējā Latvijas populācijā. Mājsaimniecību kopējais labums populācijā = Mājsaimniecību kopējais labums izlasē / mājsaimniecību skaits izlasē (4978; LV-SILC 2019 dati) * mājsaimniecību skaits populācijā (824800; CSP1)

⁷ <https://likumi.lv/ta/id/329532-energoresursu-cenu-arkarteja-pieauguma-samazinajuma-pasakumu-likums> (4.pants)

⁸ <https://likumi.lv/ta/id/323662-aizsargata-lietotaja-tirdzniecibas-pakalpojuma-noteikumi> (40. punkts)

⁹ <https://www.sprk.gov.lv/events/obligata-iepirkuma-un-jaudas-komponentes-no-nakama-gada-bus-zemakas> & <https://likumi.lv/ta/id/327976-par-obligata-iepirkuma-un-jaudas-komponentem-no-2022-gada-1-janvara>

¹⁰ <https://likumi.lv/ta/id/329532-energoresursu-cenu-arkarteja-pieauguma-samazinajuma-pasakumu-likums> (6.pants)

¹¹ <https://likumi.lv/ta/id/329532-energoresursu-cenu-arkarteja-pieauguma-samazinajuma-pasakumu-likums> (7.pants)

¹² <https://likumi.lv/ta/id/329532-energoresursu-cenu-arkarteja-pieauguma-samazinajuma-pasakumu-likums> (5.pants)

¹³ <https://likumi.lv/ta/id/329532-energoresursu-cenu-arkarteja-pieauguma-samazinajuma-pasakumu-likums> (13.pants)

¹⁴ <https://likumi.lv/ta/id/329532-energoresursu-cenu-arkarteja-pieauguma-samazinajuma-pasakumu-likums> (10.pants)

¹⁵ <https://likumi.lv/ta/id/329532-energoresursu-cenu-arkarteja-pieauguma-samazinajuma-pasakumu-likums> (11.pants)

Visu deviņu pabalstu kombinācija personām ar vidējiem ienākumiem relatīvi sniedz lielāku labumu nekā personām ar zemākiem ienākumiem, jo daļa no pabalstiem samazina citu pienākošos pabalstu apmēru. Piemēram, ir iespējama situācija, kad mājsaimniecības elektrības patēriņš ir tik minimāls, ka rēķina summa pēc pabalstiem nr.1, 3, 6 ir mazāka nekā piemērojamā pabalsta nr.2 apmērs. Tad elektrības rēķins ir nulle, bet piemērotais pabalsts nav pilnībā izmantots. Ja tāda mājsaimniecība papildus saņemtu mājokļa pabalstu, tad citiem tēriņiem pieejamo līdzekļu summa pēc enerģijas rēķinu apmaksas un mājokļa pabalsta saņemšanas, būtu vienāda neatkarīgi no tā, vai tiek piemēroti pabalsti nr.1-6 vai nē. Rezultātā pabalsti nenodrošina maksimāli iespējamo labumu.

4. REZULTĀTI UN TO INTERPRETĀCIJA¹⁶

Modeļa rezultāti ir atspoguļoti Tabulā nr.1 un Tabulā nr.2. Modeļa numurs atbilst pabalsta numuram pabalstu uzskaitījumā, attiecīgi veidojas pabalstu kombinācijas.

Mājsaimniecības labums un valsts (pašvaldības) izdevumi ir izteikti *euro* viena mēneša vērtībā. Tabulā nr.1 pabalstu kombinācijas un bāzes scenāriji ir sarindoti dilstošā secībā pēc koriģētā *Džini* koeficienta. Atbilstoši katram gadījumam ir norādīta koriģētā *S80/S20* koeficienta vērtība, ietekmēto mājsaimniecību skaits (populācijā) un īpatsvars, populācijai pielāgotais mājsaimniecības labums, jeb valsts (pašvaldības) izdevumu apmērs, kas ir nepieciešams, lai nodrošinātu tādu rezultātu (nevienlīdzības koeficientu samazinājumu), kā arī izmaiņas mājokļa pabalsta apmērā pēc populācijai pielāgotiem izdevumiem, kas ļauj novērtēt “negatīvu sinerģiju¹⁷” no attiecīgā pabalsta vai to kombinācijas finansiālā izteiksmē.

Tabula 1. Modeļa rezultāti (sarindoti dilstošā secībā pēc koriģētā *Džini* koeficienta)

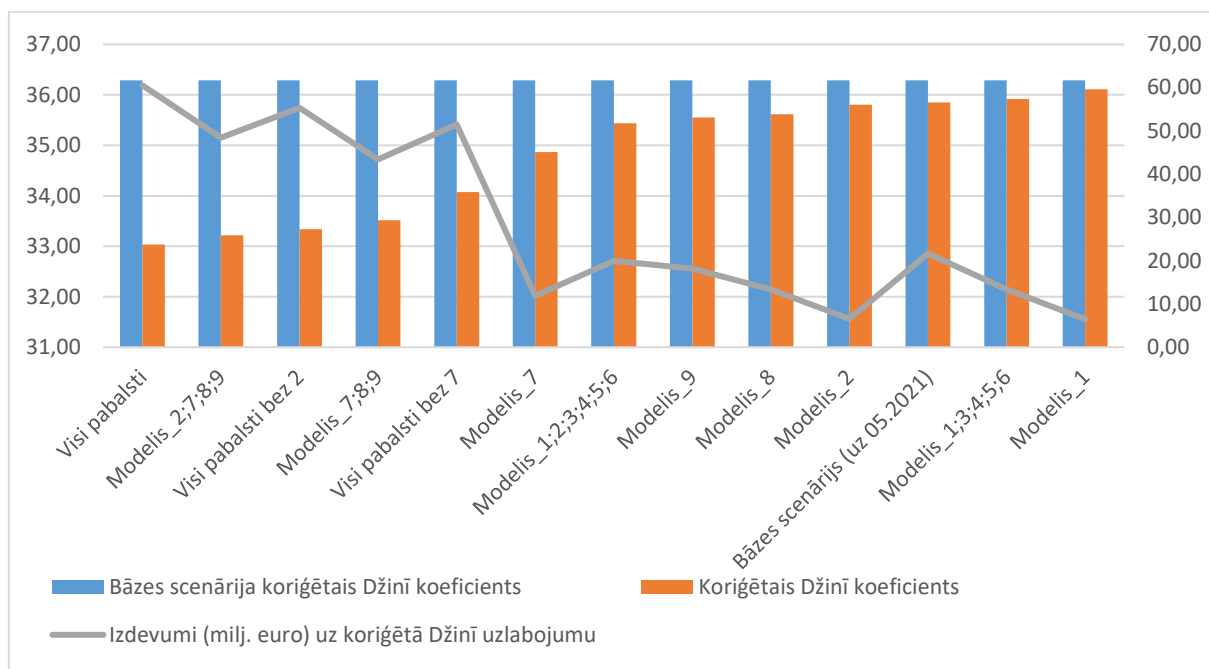
Rezultāti par vienu mēnesi	Koriģētais <i>Džini</i> koeficients	Koriģētais <i>S80/S20</i> koeficients	Mājsaimniecības labums (korekcija uz populāciju) milj. euro mēnesī	Ietekmēto mājsaimniecību skaits (tūkst.) un īpatsvars	delta Mājokļa pabalsts (korekcija uz populāciju) milj. euro mēnesī
Bāzes scenārijs	36,29	6,57	0,00	0,00	0,00
Modelis_1	36,11	6,50	6,48	(95%) 785,9	-0,23
Modelis_1;3;4;5;6	35,92	6,40	13,35	(95%) 787,2	-0,47
<i>Bāzes scenārijs (uz 05.2021)</i>	<i>35,85</i>	<i>6,37</i>	<i>21,67</i>	<i>(95%) 787,5</i>	<i>-0,57</i>
Modelis_2	35,80	6,36	6,57	(59%) 483,5	-0,58
Modelis_8	35,62	6,27	13,33	(62%) 508,8	0,00
Modelis_9	35,55	6,30	18,16	(26%) 217,5	0,00
Modelis_1;2;3;4;5;6	35,44	6,20	19,95	(96%) 790,7	-1,00
Modelis_7	34,87	5,56	11,92	(20%) 161,9	11,92
Visi pabalsti bez 7	34,08	5,69	51,45	(99%) 813,0	-1,00
Modelis_7;8;9	33,51	5,15	43,41	(83%) 682,6	11,92
Visi pabalsti bez 2	33,34	5,12	55,34	(100%) 824,8	10,02
Modelis_2;7;8;9	33,22	5,09	48,46	(88%) 729,7	9,82
Visi pabalsti	33,03	5,06	60,53	(100%) 824,8	8,09

Mājsaimniecībām, lai “atgrieztos” pirmskrīzes stāvoklī ir nepieciešami 21,67 milj. *euro* mēnesī tieši enerģijas rēķinu apmaksai, bet, ja valsts sniegtu horizontālu finansiālu atbalstu šādā apmērā, tad tāds variants ir visneefektīvākais no ienākumu nevienlīdzības samazināšanas skatu punkta.

No analizētajām pabalstu kombinācijām zemāku koriģēto *Džini* koeficientu nodrošina visu pabalstu izmantošana, bet tā arī ir visdārgākā (Tabula nr.1, pēc izdevumiem (milj. *euro*) uz koriģētā *Džini* koeficienta uzlabojumu, jeb “Mājsaimniecības labums (korekcija uz populāciju) milj. *euro* mēnesī”, attēls nr.1.

¹⁶ Rezultāti iegūti, izmantojot EUROMOD datu kopu LV_2019_a1, ko ietver EU-SILC dati, saskaņā ar CSP atļauju datu izmantošanai.
¹⁷ Negatīva sinerģija šeit – gadījums, kad mājsaimniecībai viens pabalsts samazina ienākumus no cita pabalsta

Koriģētais Džinī koeficients un izdevumi katrai pabalsta kombinācijai) no atbalsta sniegšanas iespējam.

Attēls 1. Koriģētais Džinī koeficients un izdevumi katrai pabalsta kombinācijai

Nav racionāli salīdzināt pabalstu efektivitāti pēc to nominālās ietekmes uz koriģēto *Džinī* koeficientu, kad izdevumi pabalstiem atšķiras. Ja izmaksātu 1 *euro* katram iedzīvotājam, tad *Džinī* koeficients uzlabotos, bet ja izmaksātu pa 1 *euro* tikai tai pusei no iedzīvotājiem, kam ir zemāki ienākumi, *Džinī* koeficienta uzlabojums būtu lielāks, savukārt valsts izdevumi mazāki.

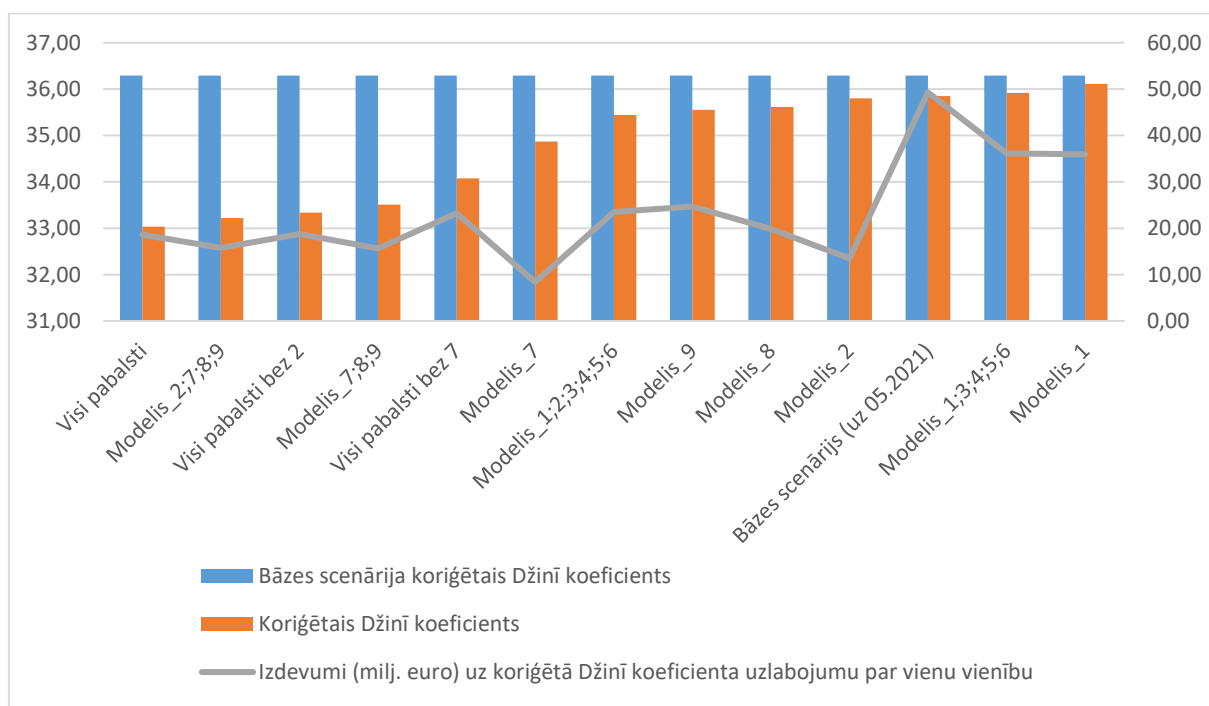
Tabulā nr.2. pabalstu kombinācijas un bāzes scenāriji ir sarindoti augošā secībā pēc izdevumiem mēnesī, lai uzlabotu koriģēto *Džinī* koeficientu par vienu vienību. Atbilstoši katram gadījumam ir norādīta koriģētā *Džinī* koeficienta un koriģētā S80/S20 koeficienta atšķirība no bāzes scenārija rezultātiem; izdevumi mēnesī, lai uzlabotu koriģēto S80/S20 koeficientu par vienu vienību, un ietekmēto mājsaimniecību skaits un īpatsvars.

Pabalsti ir novērtēti pēc valsts (pašvaldības)¹⁸ izdevumu apjoma, kas ir nepieciešams, lai uzlabotu koriģēto *Džinī* koeficientu par vienu vienību. Koriģētais S80/S20 koeficients ir izmantots kā papildu koeficients. Pie vienādas ietekmes uz *Džinī* koeficientu, jo lētāks ir pabalsts, jo labāk tas ir mērķēts. Grafiski modeļa rezultāti atspoguļoti attēlā nr.2. *Koriģētais Džinī koeficients un izdevumi koeficienta uzlabošanai par vienu vienību.*

¹⁸ Valsts izdevumi modeļu kombinācijām, kuras iekļauj septiņus pabalstus, ir mazāki nekā norādīts tabulā, jo no valsts budžeta tiek finansēti tikai 50% no [pašvaldības] izdevumiem

Tabula 2. Modeļa rezultāti (sarindoti augošā secībā pēc izdevumiem uz koriģētā Džinī koeficienta uzlabošanu par vienu vienību (viena mēneša ietvaros))

Rezultāti par vienu mēnesi	Koriģētā Džinī koeficienta uzlabojums	Koriģētā S80/S20 koeficienta uzlabojums	Izdevumi (milj. euro) uz koriģētā Džinī uzlabojumu par vienu vienību	Izdevumi (milj. euro) uz koriģētā S80/S20 uzlabojumu par vienu vienību	Ietekmēto mājsaimniecību skaits (tūkst.) un īpatsvars
Bāzes scenārijs	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Modelis_7	-1,42	-1,01	8,38	11,79	(20%) 161,9
Modelis_2	-0,49	-0,21	13,49	30,88	(59%) 483,5
Modelis_7;8;9	-2,78	-1,43	15,63	30,42	(83%) 682,6
Modelis_2;7;8;9	-3,07	-1,49	15,77	32,56	(88%) 729,7
Visi pabalsti	-3,26	-1,51	18,59	40,00	(100%) 824,8
Visi pabalsti bez 2	-2,95	-1,45	18,73	38,04	(100%) 824,8
Modelis_8	-0,67	-0,31	19,85	43,46	(62%) 508,8
Visi pabalsti bez 7	-2,21	-0,89	23,23	57,90	(99%) 813,0
Modelis_1;2;3;4;5;6	-0,85	-0,37	23,48	53,80	(96%) 790,7
Modelis_9	-0,74	-0,27	24,67	66,21	(26%) 217,5
Modelis_1	-0,18	-0,08	35,92	85,32	(95%) 785,9
Modelis_1;3;4;5;6	-0,37	-0,17	36,13	77,80	(95%) 787,2
Bāzes scenārijs (uz 05.2021)	-0,44	-0,20	49,29	108,20	(95%) 787,5

Attēls 2. Koriģētais Džinī koeficients un izdevumi koeficienta uzlabošanai par vienu vienību

Nevienlīdzības mazināšanas izmaksu efektivitātes ziņā mērķētākais ir pabalsts nr.7 (mājokļa pabalsts). Tas ietekmē tikai 20% no mājsaimniecībām un tie ir iedzīvotāji ar zemākiem ienākumiem. Pabalsts nr.2 (pabalsts aizsargātajiem lietotājiem) ietekmē gandrīz 60% no mājsaimniecībām un ir relatīvi labi mērķēts. Daudz bērnu ģimenes un

invaliditātes pabalsta saņēmēji ir visās kvintilēs, bet to skaitam kvintilē ir statistiski nozīmīga negatīva korelācija ar kvintili, attiecīgi -0,98 un -0,69¹⁹.

Mazāk mērķēti ir pabalsti “subsīdijas” veidā (pabalsts nr.1 un 1,3,4,5,6 pabalstu kombinācija) un sociālās izmaksas 50 *euro* apmērā par katru bērnu. Bērnu skaita korelācija ar mājsaimniecības ienākumiem, vai kvintiles numuru ir nenozīmīga.

Pabalsts nr.1 un 1,3,4,5,6 pabalstu kombinācija ir “visdārgākie” (Tabula nr.2, pēc “izdevumi (milj. *euro*) uz koriģēto *Džini* koeficienta uzlabojumu par vienu vienību”) no analizēto pabalstu kombinācijām. Analīze rāda, ka tie ietekmē 95% no populācijas, savukārt, neietekmētie 5% tieši atbilst mājsaimniecībām ar zemākiem ienākumiem.

Pabalsti nr.1,3,4,5,6 samazina enerģijas rēķinus visiem, bet efekts uz mājsaimniecības ienākumiem ir tikai tad, ja samazinājums nomināli ir lielāks par mājokļa pabalsta summu, kura būtu aprēķināta, ja pabalsti netiktu piemēroti.

Koriģētais *S80/S20* koeficients identificē gadījumus, kad koriģētā *Džini* koeficienta uzlabošanās notiek, galvenokārt balstoties uz ienākumu pieaugumu 2, 3 un 4 kvintīļu mājsaimniecībām. Piemēram, situācijā, kad tiek piešķirti visi pabalsti bez pabalsta nr.7 koriģētā *Džini* koeficienta vērtība ir zemāka (34,08) nekā situācijā, kad ir piešķirts tikai pabalsts nr.7 (34,87), toties koriģētā *S80/S20* koeficienta vērtība ir augstāka (5,69 pret 5,56). Pabalsts nr.7 ir mērķēts uz mājsaimniecībām ar zemākiem ienākumiem un gandrīz visu labumu no tā saņem mājsaimniecības no pirmās kvintiles. Visu pārējo pabalstu kombinācija ir sliktāk mērķēta. Tā ietekmē 99% mājsaimniecību, bet neietekmētais 1% ir no pirmās kvintiles.

5. MODEĻA IEROBEŽOJUMI

Modelī enerģijas cenu kāpums vienādi ietekmē visas mājsaimniecības, kas nepastāv reālajā dzīvē. Mājsaimniecības var vispār neizmantot kādu no enerģijas resursiem. Enerģijas patēriņš ir atkarīgs ne tikai no ienākumiem, bet no mājokļa, sadzīves tehnikas un apgaismojuma energoefektivitātes rādītājiem, mājsaimniecības locekļu ieradumiem, īpaši, ja mājoklī ir siltumenerģijas patēriņa skaitītāji. Mājsaimniecībām ar identiskiem ienākumiem un izdevumiem apkurei un elektrībai, bet atšķirīgiem elektrības, gāzes un siltumenerģijas patēriņa rādītājiem, modelī tiek aprēķināts vienāds pabalsta apmērs (faktiski pabalsta apmērs būtu atšķirīgs).

Enerģijas resursu cenas Latvijā atšķiras atkarībā no reģiona. Piemēram, centralizētās siltumapgādes pakalpojumu tarifs par 2022. gada martu Rīgā AS “RĪGAS SILTUMS” klientiem ir 74,08 *euro* par megavatstundu²⁰, līdz ar to efekts no pabalsta nr. 5 (tarifa samazinājums) ir 6,08 *euro* par megavatstundu. Ānes ciemā, Cenu pagastā, Jelgavas novadā siltumenerģijas patērētājiem tarifs ir 156,23 *euro* par megavatstundu²¹, attiecīgi efekts ir 88,23 *euro* par megavatstundu apmērā. Modelī ir pieņemts, ka visas mājsaimniecības ir ietekmētas vienādi.

Mājokļa pabalsts un pabalsts aizsargātiem lietotājiem modelī ir piešķirts visām mājsaimniecībām, kuras atbilst pēc ienākumu parametra; savukārt reālajā dzīvē pabalstu piešķir pēc ienākumu un īpašuma novērtējuma.

Mājokļa pabalsta apmēra aprēķinā visi izdevumi ir ņemti vērā pilnā apmērā, bet pabalsta piešķiršanas situācijā tiek izmantoti sliekšņi²².

Pabalstu kombinācijas tiek novērtētas pēc nomināliem ienākumiem nevis pēc reāliem ienākumiem, neņemot vērā pabalstu iespējamo ietekmi uz inflāciju, t.i. modelī netiek ņemtas vērā citu izdevumu grupu cenu svārstības. Daļa no izdevumiem ir iekļauta mājokļa pabalstā, kas var samazināt nevienlīdzības līmeni, jo mājokļa pabalsta saņēmējiem tādi izdevumi tiek kompensēti, bet citiem nē. Koriģēšana ar inflāciju var uzlabot “subsīdijas” pabalstu vērtējumus, jo tie samazina uzņēmumu izdevumus, ar ko samazina nepieciešamību cenas palielināšanai.

²⁰ <https://www.sprk.gov.lv/content/tarifi-4> & https://www.sprk.gov.lv/sites/default/files/cmaa_files/LemumsN038D24022022%20RS.pdf

²¹ <https://www.sprk.gov.lv/content/tarifi-4> & https://www.sprk.gov.lv/sites/default/files/cmaa_files/LemumsN035D17022022.pdf

²² <https://likumi.lv/ta/id/319717-noteikumi-par-majsaimniecibas-materialas-situacijas-izvertesanu-un-socialas-palidzibas-sanemšanu> (3. pielikums)

6. SECINĀJUMI

Visi analizētie pabalsti un pabalstu kombinācijas samazina kopējo nevienlīdzību. Nevienlīdzības līmeņa vērtība ir zemāka nekā “pirmskrīzes” scenārijā visām pabalstu kombinācijām, izņemot gadījumus, kad pabalstu kombināciju veido tikai “subsīdijas” (pabalsts nr.1 un kombinācija no pabalstiem nr.1, nr.3, nr.4, nr.5, nr.6.).

Pabalstiem, kuri samazina enerģijas rēķinus, atbalstam aizsargātajiem lietotājiem un mājokļa pabalstam ir negatīva sinerģija – viens pabalsts samazina labumu no cita pabalsta. Negatīva sinerģija ir aktuāla un būtiska mājsaimniecībām ar zemākiem ienākumiem (kuri saņem mājokļa pabalstu).

Mājokļa pabalsta saņēmēju ienākumu atlikums pēc mājokļa izdevumu samaksas nebūs lielāks par summu, kas veidojas kā GMI reizinājums ar koeficientu. Lai situāciju izmainītu, kopējam labumam no pabalstiem, kuri ir iekļauti mājokļa pabalstu aprēķinā, jābūt tik lielam, lai mājokļa pabalsts nebūtu jāpiemēro. Izņēmums ir pabalsti, kas nav iekļauti mājokļa pabalsta aprēķinā, piemēram, ģimenes pabalsts un īpašie sociāli maksājumi 20 un 50 *euro* apmērā (pabalsti nr. 8 un 9).

PIELIKUMI

Pielikums 1. Izmantotās CSP datubāzes:

CSP1: Mājsaimniecību skaitu Latvijā 2021. gadā – https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_POP_MV_MVS/MVS010

CSP2: Mājsaimniecības ienākumu pieaugums (2020. gads pret 2019. gadu) – https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_POP_MI_MIS/MIS050

modelī tiek izmantots pieaugums pēc datiem “vidēji uz vienu mājsaimniecību”, jo 2019. gada datu korelācija ar LV-SILC 2019 datiem ir 0,996; Datiem “vidēji uz vienu mājsaimniecības locekli” korelācija ir sliktāka – 0,90.

CSP3: Mājsaimniecības ienākumi vidēji uz vienu locekli 2019. gadā – https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_POP_MI_MIS/MIS060/

CSP4: Mājsaimniecības patēriņš (visas preces un pakalpojumi) vidēji uz vienu locekli 2019. gadā –

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_POP_MB_MBI/MBI140

Šeit ir izmantoti dati “VISAS PRECES UN PAKALPOJUMI” par 2019. gadu *euro* mērvienībā visām kvintilēm.

CSP5: “Mājoklis, ūdens, elektroenerģija, gāze un cits kurināmais 2019. gadā” – https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_POP_MB_MBI/MBI140

Šeit ir izmantoti dati “Mājoklis, ūdens, elektroenerģija, gāze un cits kurināmais” par 2019. gadu procentu mērvienībā visām kvintilēm.

CSP6: “Izdevumi Elektriņai kā daļa no izdevumiem «Mājoklis, ūdens, elektroenerģija, gāze un cits kurināmais» 2019. gadā” – https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_POP_MB_MBI/MBI150

Koeficienti ir aprēķināti izmantojot datus par 2019. gadu, teritorija – Latvija, “04 Mājoklis, ūdens, elektroenerģija, gāze un cits kurināmais”; “04.5.1 Elektroenerģija”; “04.5.2 Gāze”; “04.5.4 Cietais kurināmais”; un “04.5.5 Siltumenerģija”.

CSP7: elektrības PCI pieaugums – https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_VEK_PC_PCI/PCI020m

Koeficienti elektrībai un apkurei ir aprēķināti balstoties uz rādītāju “2015=100” un atbilstošu periodu.

Pielikums 2. Datu koriģēšanai un datu aprēķinam izmantotas formulas:

(Formula 1).

$$MSI22 = (MSI19 - MP19 - BPP19 - GP19) * (1 + MSIP20)^2 + BPP19 + GP22 + VP + VI$$

Kur:

MSI22 = Mājsaimniecības ienākumi 2022. gadā (pēc izdevumiem elektrībai un apkurei)

MSI19 = Mājsaimniecības ienākumi 2019. gadā (pēc LV-SILC 2019 datiem)

MP19 = Mājokļa pabalsts 2019. gadā (pēc LV-SILC 2019 datiem)

BPP19 = Bērna piedzimšanas pabalsts 2019. gadā (pēc LV-SILC 2019 datiem)

GP19 = Ģimenes pabalsts 2019. gadā (pēc LV-SILC 2019 datiem)

GP22 = Ģimenes pabalsts 2022. gadā (aprēķināts saskaņā ar 2022 gada metodiku)

MSIP20 = Mājsaimniecības ienākumu pieaugums (2020. gads pret 2019. gadu) (pēc CSP datiem par 2019 un 2020 gadu; ir sadalīts mājsaimniecību grupās (pēc mājsaimniecības sastāva)) (CSP2)

VP = Summētais efekts no visiem pabalstiem (VP = P1+P2+P3+P4+P5+P6+P7+P8+P9). P1, P3, P4, P5, P6 – Formula 7; P2 – Formula 8; P7 = MP22 – Formula 6; P8 – 20 euro pensijas un invaliditātes pabalsta saņēmējiem; P9 – 50 euro par katru bērnu

VI = izdevumi elektrībai un apkurei (VI = IE22 + IG22 + IC22 + IS22 (Formula 5))

(Formula 2).

$$K19 = 100\% - \frac{MIuVL19}{MPuVL19}$$

Kur:

KP19 = Krājumi 2019. gadā

MIuVL19 = Mājsaimniecības ienākumi vidēji uz vienu locekli 2019. gadā (CSP3)

MPuVL19 = Mājsaimniecības patēriņš (visas preces un pakalpojumi) vidēji uz vienu locekli 2019. gadā (CSP4)

(Formula 3).

$$MSP19 = (MSI19 - MP19) * (1 - K19)$$

Kur:

MSP19 = Mājsaimniecības patēriņš par 2019 gadu

MSI19 = Mājsaimniecības ienākumi 2019. gadā (pēc LV-SILC 2019 datiem)

MP19 = mājokļa pabalsts 2019. gadā (pēc LV-SILC 2019 datiem)

K19 = Krājumi 2019. gadā (Formula 2)

(Formula 4).

$$MuK19 = MSP19 * KoefMuK19$$

Kur:

MuK19 = "Mājoklis, ūdens, elektroenerģija, gāze un cits kurināmais 2019. gadā"

MSP19 = Mājsaimniecības patēriņš par 2019 gadu (Formula 3)

KoefMuK19 = "Mājoklis, ūdens, elektroenerģija, gāze un cits kurināmais 2019. gadā, kā daļa no patēriņa" (CSP5)

(Formula 5). Izdevumi elektrībai (IE), gāzei (IG), cietam kurināmajam(IC) un siltumenerģijai(IS) tiek aprēķināti pēc viena principa

$$IE22 = MAX(MuK19; IMMuK) * KoefIE19 * (1 + ECP21) * (1 + ECP22)$$

Kur:

IE22 = Izdevumi elektrībai 2022. gadā (ja nebūtu pabalstu)

MAX(a;b) = Lielāka vērtība no "a" un "b"

MuK19 = "Mājoklis, ūdens, elektroenerģija, gāze un cits kurināmais 2019. gadā" (Formula 4)

IMMuK = "Iztikas minimumu Mājokļa īrei un komunāliem pakalpojumiem" kas tiek aprēķināts katrai mājsaimniecībai atkarība no mājsaimniecības sastāva un teritoriālas piederības²³ - tas ir ieviests, lai mājsaimniecībām ar zemiem ienākumiem, vai bez ienākumiem enerģijas izdevumi nebūtu nereālistiski zemi

KoefIE19 = "Izdevumi Elektrībai kā daļa no izdevumiem «Mājoklis, ūdens, elektroenerģija, gāze un cits kurināmais» 2019. gadā" (CSP dati par 2019 gadu) (CSP6)

ECP21 = elektrības PCI pieaugums (11.2021 pret vidējai vērtībai 2019 gadā) (CSP7)

ECP22 = teorētiskais elektrības PCI pieaugums (02.2022 pret 11.2021) (CSP7, ar pieņēmumiem)

teorētiskais PCI pieaugums (02.2022 pret 11.2021) ir faktiskie dati no CSP gāzei un cietam kurināmajam, bet elektrības PCI pieaugums = gāzes PCI pieaugumam; siltumenerģijas PCI pieaugums = cieta kurināma PCI pieaugumam;

(Formula 6).

$$MP22 = MAX(GMI * KoefGMI22 + VI - (MSI19 - MP19 - BPP19 - GP19) * (1 + MSIP20)^2 - (P1 + P2 + P3 + P4 + P5 + P6); 0)$$

²³ Dati ņemti no MĀJSAIMNIECĪBU RELATĪVO IZDEVUMU BUDŽETA (MRI BUDŽETS) GALA ZIŅOJUMA no SIA "Projektu un kvalitātes vadība" un SIA "SKDS"; <http://petijumi.mk.gov.lv/node/3869>; tiek izmantoti dati no 14.Tabula (lpp.119) un 12.Tabula (lpp. 114; tikai par "Mājokļa īre un komunālie pakalpojumi")

MP22 = Mājokļa pabalsts 2022. gadā; tiek aprēķināts ja mājsaimniecības ienākumi ir zem maznodrošinātas mājsaimniecības ienākumu sliekšņa un nevar būt negatīvs

GMI = GMI sliekšnis (aprēķināts saskaņā ar 2022 gada metodiku)

MAX(a;b) = Lielāka vērtība no “a” un “b”

KoefGMI22 = koeficients saskaņā ar “Energoresursu cenu ārkārtēja pieauguma samazinājuma pasākumu likums” 13. pantu

VI = Visi izdevumi elektrībai un apkurei 2022. gadā (ja nebūtu pabalstu)
(Formula 5 visiem izdevuma tiem)

MSI19 = Mājsaimniecības ienākumi 2019. gadā (pēc LV-SILC 2019 datiem)

MP19 = Mājokļa pabalsts 2019. gadā (pēc LV-SILC 2019 datiem)

BPP19 = Bērna piedzimšanas pabalsts 2019. gadā (pēc LV-SILC 2019 datiem)

GP19 = Ģimenes pabalsts 2019. gadā (pēc LV-SILC 2019 datiem)

MSIP20 = Mājsaimniecības ienākumu pieaugums (2020. gads pret 2019. gadu) (pēc CSP datiem par 2019 un 2020 gadu; ir sadalīts pa mājsaimniecības grupām (pēc mājsaimniecības sastāva)) (CSP2)

P1 = efekts no pabalsta nr. 1 (elektroenerģijas sistēmas pakalpojuma maksas samazinājums) (Formula 7)

P2 = efekts no pabalsta nr. 2 (elektrības rēķinu samazināšana) (Formula 7)

P3 un P6 = efekti no pabalstiem nr. 3 un 6 (obligātā iepirkuma un jaudas komponentu maksas samazinājums, kas notika divos posmos: P3 – samazinājums līdz 7,55 EUR/MWh visa 2022. gada laikā; P6 – samazinājums līdz 0 EUR/MWh 2022. gada pirmām 4. mēnešiem) (Formula 7)

P4 = efekts no pabalsta nr. 4 (patērētas dabasgāzes maksas samazinājums) (Formula 7)

P5 = efekts no pabalsta nr. 5 (centralizētās siltumapgādes pakalpojumu maksas samazinājums) (Formula 7)

(Formula 7).

$$P1 = IE22 * KoefP1$$

Kur:

IE22 = Izdevumi elektrībai 2022. gadā (ja nebūtu pabalstu) (atkarība no pabalsta numura mainās izdevumu grupa: P1;P2;P6 – IE; P4 – IG; P5 – IS) (Formula 5)

KoefP1 = 20%; KoefP3 = 3,50%; KoefP4 = 6%; KoefP5 = 40%; KoefP6 = 1,50%; (Modeļa pieņēmumi)

(Formula 8).

$$P2 = MIN(MSV * (1 + PVN likme); IE22 - P1 - P3 - P6)$$

Kur:

$\text{MIN}(a;b)$ = mazāka vērtība no “a” un “b”

P2 = Pabalstu efekts no pabalsta nr.2

MSV = mājsaimniecībai aprēķināta summa saskaņā ar “Aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojuma noteikumi” 40. punku

PVN likme = elektrības PVN likme (21%)

IE22 = Izdevumi elektrībai 2022. gadā (ja nebūtu pabalstu) (Formula 5)

P1; P3; P6 = Pabalstu efekti pabalstam ar nr.1;3;6 (Formula 7)

Rabša 28823507

arturs.rabsa@fm.gov.lv